
ДИСКУСИИ

ВЪРХУ ОСНОВНИТЕ СХВАЩАНИЯ ЗА СЪЩНОСТТА НА ПОГАСИТЕЛНАТА ДАВНОСТ ПО ЗАКОНА ЗА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА И ДОГОВОРИТЕ В БЪЛГАРСКАТА ПРАВНА ТЕОРИЯ СЛЕД 1947 ГОДИНА

*Стефан Тихолов**

§ 1. Проблемът

Не съм срещал по-остроумно и едновременно с това кратко обяснение на необходимостта от правно уреждане на давността от това на **доц. Кр. Таков** – „*С уредбата на давността правото държи сметка за „затъмняващата сила на времето“¹*. Именно то е онази величина, с която обикновено се обясняват целите и функциите на давността. То е иманентно присъщо и на всяко едно обяснение за същността на това правно явление. И, както изглежда, въпреки естеството си е единствената константа в схващанията за него.

Погасителната давност е един от най-стабилните правни институти у нас. Върху тази стабилност не оказват влияние нито законодателните промени в уредбата ѝ, нито юриспруденцията, нито теоретичните становища по проблемите на давността. Изглежда като че ли законодателят от доста време е пределно наясно със същината, функциите и целите на давността, затова интервенции в правната ѝ уредба са тема табу за него.

Въпреки това в теорията са се наложили различни авторитетни интерпретации по отношение на нейната същност. Липсата на легално определение на погасителната давност е едно от съществените основания за нея да се пише много и аргументацията

* Адвокат от Ловеч.

¹ **Таков, Кр.** Неизяснени или неразглеждани въпроси във връзка с давността. – В: Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право. С., 2012.

на пишещите да е различна. Консенсус по въпроса до момента обаче като че ли не е постигнат. И едва ли това ще стане в обозримо бъдеще.

Ще си позволя да цитирам тук **проф. Ив. Апостолов**, който пише: „Дълг на науката е, преди всичко, да примири противоречията и да отстрани несъобразностите“².

Ето защо, като се има предвид авторитетът на писалите по въпроса, е нужно да се направи една, макар и кратка, ретроспекция на разбиранията за същността на института в нашата правна доктрина.

Необходимо е да се разгледат различните позиции в доктрината и да се осветлят, доколкото това е възможно, конфликтните точки между тях, като се направи опит да се изведе общото и да се отстрани – според думите на проф. Ив. Апостолов – несъобразното и това, което е извън същността на погасителната давност.

Тръгвайки от убедеността в правилността на познанията за този институт, достатъчно осветлен от теорията на гражданското право, и сблъсквайки се с практически случаи – които често представляват по-скоро изключение от наученото, отколкото правило, може би практикуващият юрист остава с повече въпроси, отколкото са отговорите. Така накрая се оказва, че ние по-скоро можем да кажем какво давността не е, но не и да дефинираме какво точно представлява тя като правно явление. Именно поради това да се извлече общото в схващанията за същността на давността и едновременно с това да се направи поне опит да се отстрани несъобразното е задача еднакво и дръзка, и обречена – ако не на провал, то поне на сериозна критика от страна на четящия тези редове.

Нека още от началото обаче бъде ясно едно – тази статия няма за цел да каже, че *Ubi peccat aetas maior, male discit minor*. Тя в никакъв случай не иска да постави точка на тази тема, която е колкото ясна, толкова и дискуссионна. Напротив, без претенции за правилност, изчерпателност и окончателност на изложените тук възгледи по разгледаните въпроси, написаното в тази редове по-скоро трябва се приема *Ultra posse nemo obligatur*.

§ 2. Принципна концепция, цел и функция на давността

Като основна философска концепция за въвеждане на погасителната давност в правото може да се предложи следното:

1. Тя придава нормативна сила на едно фактическо положение, като отнема

² **Апостолов, Ив.** Върху теорията за имуществен интерес на кредитора от облигационния договор. – Годишник на Софийския университет, ЮФ, том XXXIII, 3, 1937/1938, с. 6.

правото от оногова, който поради бездействието си (*или невъзможността*) вероятно не е имал интерес (*или не е могъл да го защити*) от защитата му през определен период от време³.

2. Едва ли тя може да се схваща като своеобразна санкция за бездействие на кредитора, защото неупражняването на едно право не е укоримо, но от друга страна, искането едно нарушено право да бъде скрепено с държавна принуда и санкционирано от държавата, и то след един относително дълъг период от време на бездействие на носителя му, е все пак злоупотреба със самото право, защото то се дава за защита на определен интерес. А интересът и гарантираната му правна защита вероятно имат и едно особено темпорално измерение за законодателите⁴.

3. От тази именно принципна концепция може да се изведе и онази черта на погасителната давност – да служи първо в интерес на страните, като:

а) подбуди кредитора, чието право е нарушено, да го защити пред съда, давайки му един определен в закона, но все пак достатъчен срок за защита; в този смисъл тя може би има дисциплинираща функция за носителите на права, които са нарушени, защото подбужда към своевременна защита на нарушеното право пред съд;

б) ползва длъжника, когато срещу него е насочен иск за защита на едно засегнато от давността притезание; с възражение за изтекла давност искът ще бъде отхвърлен със сила на пресъдено нещо.

Давността следва да избави длъжника от бремето на едно твърде късно претендирано изпълнение, като лиши кредитора от държавната принуда и санкция за нарушеното му право поради просрочване на защитата му пред съд.

Заедно с това давността има и една друга функция – да служи освен в интерес на страните, и като гарант за правната сигурност и ред въобще.

4. От друга страна, давността може да се приема и като едно „процесуално оръжие“ за длъжника, за когото съществува процесуална невъзможност (или поне съществено затруднение – от гледна точка отново на изминалото време) да докаже факта на прекратяване (погасяване) на правото на кредитора по друг начин – чрез изпълнение (плащане), прихващане, опрощаване⁵.

Мисля, че след тези встъпителни думи може да обърнем поглед назад към основните схващания на изтъкнати наши юристи за същността на погасителната давност⁶.

³ Вж. подобно при **Таков, Кр.** Цит. съч.

⁴ Още от Юстиниановата кодификация на римското право, когато за пръв път се въвежда 30-годишната давност.

⁵ Подобно може би и при **Таков, Кр.** Цит. съч.

⁶ Те ще бъдат изложени тук хронологично по години на публикуване, а не по значимост или друг критерий.

§ 3. Основните схващания за същността на института

1. Проф. Л. Диков определя давността като *способ за отнемане на кредитора на възможността да иска принудително осъществяване на своето право*⁷.

Според него тя е начин (правен способ) да се откаже на кредитора иначе гарантираната възможност нарушеното му право да получи защита и принудително осъществяване. Поради това, че давността се схваща като способ за отнемане на правно гарантирана възможност, то за постигане на целта ѝ са необходимо присъщи съответни правни средства, чрез чието въздействие по определен начин да е възможно да се постигне резултатът – отнемане на възможността правото да бъде принудително осъществено. Тези средства следва да са на разположение на длъжника, защото той има интерес правото на кредитора да се отнеме. Възражението (позоваването на давността) е такова средство⁸.

Едва ли безспорно може да се приеме, че давността отнема от кредитора възможността да иска принудително осъществяване на нарушеното му право. И след изтичането на погасителната давност кредиторът може да иска защита и принудително осъществяване на правото си, това обаче ще му бъде отказано при направено възражение за изтекла давност. Иначе казано, давността сама по себе си не отнема възможността да се иска защита и принудително осъществяване на едно нарушено право.

Акцентирайки върху това, че давността е правен способ, проф. Л. Диков насочва вниманието по-скоро към възражението на длъжника като правно средство за „отнемане на възможността“ нарушеното право да получи принудително удовлетворение, отколкото към същността на самия институт на давността.

2. Проф. Л. Василев (*по-късно академик*) гледа на давността откъм две нейни съществени черти – като определен период от време и като бездействие на носителя на едно право да го упражни през този период от време. Така той определя погаси-

⁷ Диков, Л. Курс по българско гражданско право. Част I. 3. изд. С.: Юрид. книжарница, 1947, с. 393, цит. по Велинов, Л. Погасителната давност по българското частно право. С.: Феня, 2007, с. 15

⁸ Мисля, че възражението може да бъде направено само в процеса, или ако е направено извънсъдебно, следва да се наведат доказателства за това в процеса и то да се поддържа. Упражнено извън процеса, то не поражда никакви правни последици. Аргумент за това твърдение ми дава разпоредбата на чл. 120 ЗЗД, който постановява, че давността не се прилага служебно. Това означава, че възражението, с което тя се валидира, следва да стане пред компетентен орган. Функцията на извънсъдебното възражение за изтекла давност като превантивно-предупредително въздействие върху кредитора не е от особено правно значение, нито пък отличава възражението за давност от всяко друго възражение, което би направило един бъдещ иск неоснователен или недопустим.

телната давност като „бездействие на носителя на едно гражданско право да го упражни или да поиска принудителното му изпълнение през определен от закона срок, което води до погасяване на искането за принудително осъществяване“. Погасителната давност се схваща като юридически факт с погасителни последици. Неговото съдържание е „определено квалифицирано поведение на гражданин или юридическо лице, носител на субективно гражданско право, бездействие да упражни това право или да поиска от съда (...) принудителното му осъществяване“. Именно това бездействие на носителя на правото до изтичането на определен в закона период от време представлява осъществяване на фактическия състав, който поражда действието на погасителната давност⁹.

В схващането на проф. Л. Василев за същността на погасителната давност удариенето е поставено върху поведението на кредитора – върху бездействието му през определен в закона срок, което има погасително действие по отношение на правото му да иска принудително осъществяване. Именно поведението на кредитора е новият момент в обяснението на давността – неслучайно авторът набляга на това *определено квалифицирано поведение*. Погледът върху давността тук е от гледна точка на кредитора и неговото поведение. Бездействието му погасява не самото право, а правото да се иска защита и принудително осъществяване на нарушеното право, т.е. погасява се правото на иск¹⁰.

Вън от съмнение е, че давността не погасява правото на иск. При предявяване на погасено по давност право искът не е недопустим, а се отхвърля от съда като неоснователен, ако ответникът направи възражение за изтекла давност. Това е така, защото давността не се прилага служебно.

Подходът на проф. Л. Василев при изясняване на давността е критикуван от проф. М. Павлова. Тя смята, че много тясно и неточно се разглежда давността само като период на бездействие на носителя на едно субективно право.

3. За проф. В. Таджер погасителната давност е срок на бездействие на носителя на едно субективно право, който погасява правото на иск и правото да се търси защита на нарушеното материално право. Тя освен юридически факт е и субективно

⁹ Вж. **Василев, Л.** Гражданско право на НРБ. Обща част. 3. прераб. и доп. изд. С.: Наука и изкуство, 1956, 529–530.

¹⁰ Тук и навсякъде по-долу, когато става дума за „право на иск“ или идентични на него понятия, ще се ползва дефиницията, дадена от **проф. Сталев, Ж.** Българско гражданско процесуално право. 6. доп. и прераб. изд. С.: Сиела, 2000, с. 182: „Правото на иск е едно потестативно процесуално правомощие, спадащо в категорията на публичните субективни права. (...) Правото на иск представлява правомощие на определени лица (надлежни страни) да възбудят чрез иск производство за разрешаване на конкретен граждански спор със сила на пресъдено нещо“.

право. Това е правото на длъжника с волеизявление да погаси правото на кредитора на иск или на принудително изпълнение¹¹.

Тръгвайки от тезата на проф. Л. Василев, че давността е срок на бездействие на носителя на едно субективно право, проф. Таджер доразвива схващането за давността, като влага в същността ѝ един нов елемент. Според него давността не е само юридически факт, а представлява едно субективно преобразуващо право – правото на длъжника с едностранно волеизявление пред компетентен орган да погаси правото на иск. Аргументацията на изложената теза е, че погасителната давност не се прилага служебно – не настъпва по право, а за да настъпят нейните погасителни последици, е нужно възражение на длъжника¹².

Проф. В. Таджер, влагайки в погасителната давност характеристиките на едно субективно преобразуващо право, обсъжда института на давността от гледна точка на длъжника. Поради това той разбира давността основно като едно субективно право на длъжника¹³.

Всъщност проф. Л. Василев и проф. В. Таджер обясняват същността на института от две различни гледни точки: проф. Л. Василев – от страната на кредитора, а проф. В. Таджер – от страната на длъжника. Но в основата все пак стои разбирането

¹¹ **Таджер, В.** Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II. С.: Наука и изкуство, 1973, 349–351.

¹² По ГПК (отм.) беше възможно давността да се предяви и с отрицателен установителен иск по реда на чл. 254 ГПК (отм.). С приемането на новия ГПК тази възможност вече не съществува и давността може да се предяви само с възражение в процеса.

¹³ От анализа на текстовете на чл. 110–120 ЗЗД може да се направи заключението, че погасителната давност не е субективно право на длъжника. Аргументът, че погасителните последици не настъпват по силата на закона, не е достатъчен, за да се обоснове качеството ѝ на субективно право. Унищожението на един договор също не настъпва по силата на закона, но това не превръща унищожаемостта като правен институт в субективно право на страната, която има право да се позове на нея. Настъпването на последиците от един юридически факт и начинът на валидирането му не обясняват същността на самия юридически факт. Императивно установеното от чл. 120 ЗЗД правило, че погасителната давност не се прилага служебно, насочва към това, че давността все пак е породена като юридически факт в правния мир. Юридическият факт на погасителната давност е възникнал, но той не е произвел правните последици поради изричната забрана на закона. Обстоятелството, че давността не се прилага служебно, означава, че тя все пак е възникнала. Може да се приложи (т.е. да породи правните си последици) само юридически факт, който вече е възникнал. В този смисъл смятам, че чл. 120 ЗЗД следва да се схваща преди всичко като нормативна забрана за служебно (без искане от длъжника) прилагане на последиците на давността, а не като аргумент, че тя представлява право на длъжника да погаси правото на иск на кредитора.

и на двамата, че давността е определен в закона срок на бездействие на носителя на едно право, което погасява правото на иск¹⁴.

Л. Велинов изтъква с основание, че възражението на длъжника за изтекла в негова полза погасителна давност не е част от фактическия състав на давността. То представлява упражняване на възникнало субективно право, което парира защитата на нарушеното право.

Бих добавил, че ако е налице погасителна давност, възражението би било основателно и тогава искът на кредитора би следвало да бъде отхвърлен като неоснователен.

След като е направено възражение за изтекла давност, усилията на страните в процеса са насочени към това да установят възникването на погасителната давност (*длъжникът*), или че съставът ѝ не се е осъществил поради различни причини (*кредиторът*), или че тя е спряна, съответно прекъсната. Това означава, че възражението само по себе си единствено валидира давността пред съответния орган, като го задължава да я приложи, ако тя е налице, или да приеме възражението за неоснователно, ако давността не е изтекла.

Видно е, че нито възражението, нито правото, което се упражнява с него, са част от фактическия състав на погасителната давност. Възражението за изтекла давност не я поражда като юридически факт. То просто „сваля забраната“ пред компетентния орган да се занимава служебно (без направено искане) с въпроса дали едно претендирано пред него субективно право е погасено по давност, или не. Ако предявеното право е погасено по давност, му се отказва защита и принудително осъществяване. От това следва, че от една страна, възражението има сезираща функция – то дава правомощия на съда да се занимава с въпроса на давността и да я обсъди в решението си по делото, а от друга страна, има и правопрепятстваща функция¹⁵ – лишава предявеното субективно право от притезанието му.

4. В проучванията за същността на института на погасителната давност съществено научен принос, редом с изброените дотук автори, има и **проф. М. Павлова**. Тя критикува схващането за погасителната давност като период от време на бездействие на носителя на субективното право¹⁶. Като юридически факт проф. М. Павлова

¹⁴ Че погасителната давност не погасява правото на иск, стана ясно по-горе.

¹⁵ Такава вероятно виждат **Голева, П., С. Чернев**. За характера на погасителната давност. – Бюлетин на СЮБ, 1989, № 6. Авторите смятат, че не се погасява нито правото на кредитора, нито се поражда право за длъжника. Ако се възприеме сезиращата функция на възражението за изтекла давност, при установяването ѝ от съда може да се твърди, че самата погасителна давност има правопрепятстваща функция – препятства проявлението на притезанието на предявеното за защита субективно право.

¹⁶ Изразено от проф. Л. Василев и доразвито от проф. В. Таджер.

приема, че погасителната давност е „*период от време, определен в закона, през който субективното право не е прекратено по някой от предвидените за това начини. Тя е юридически факт от категорията на юридическите събития, тъй като не се изисква определено поведение на правни субекти*“. За проф. М. Павлова погасителната давност е юридически факт, който поражда за длъжника право да се позове на давността с възражение. Именно тези двете – изтеклата погасителна давност и позоваването на длъжника на нея – представляват фактическият състав, който поражда погасителните последици¹⁷.

Проф. М. Павлова изключва бездействието на кредитора през определения в закона срок от фактическия състав на давността, като изхожда от тезата, че изпълнение може да има и при бездействие на кредитора. Това е вярно – за осъществяване на правото не е необходимо активно поведение на кредитора. Но при нарушаване на правото, ако кредиторът има интерес от изпълнението му, той може и трябва да предприеме едно активно поведение, за да го защити по съответния ред. Именно липсата на активно поведение в този случай злепоставя кредитора, защото „*времето действа срещу него*“. В този смисъл пасивното поведение на кредитора при нарушаване на правото му също е поведение, макар и негативно – чрез бездействие. Предвид това не може, струва ми се, да бъде напълно споделена тезата на проф. М. Павлова, че бездействието на кредитора следва да бъде изключено от фактическия състав на давността.

Безсмислено е – пише проф. М. Павлова – да се прилага погасителната давност към вземане, което вече е прекратено. Поради това тя приема давността като период от време, през който вземането не е прекратено по някой от предвидените за това начини.

¹⁷ **Павлова, М.** Гражданско право. Обща част. Том II. С.: Софи-Р, 1996, 253–255. Считам, че неправилно **Велинов, Л.** Погасителната давност по българското частно право. С.: Феня, 2007, с. 18, стига до заключението, че проф. М. Павлова включва във фактическия състав на давността и позоваването на давността с възражение. Според проф. М. Павлова изтеклата погасителна давност и позоваването на давността пораждат погасителното действие. Но погасителната давност сама по себе си е юридически факт, който поражда правото на задълженото лице да се позове на давността. Видно е, че възражението за изтекла давност не е част от фактическия състав на погасителната давност. То обаче е необходимо, за да бъдат правно зачетени погасителните последици, защото само изтеклото време не е достатъчно основание да бъдат категорично отказани изпълнението на едно задължение и принудителното осъществяване на съответстващото му право. Още повече че длъжникът може да иска или да има интерес да изпълни въпреки давността, дори и като съзнава, че тя е изтекла в негова полза – арг. от чл. 118 ЗЗД. Това право не бива да му бъде отказвано чрез служебно прилагане на погасителната давност.

Систематичната уредба на погасителната давност в ЗЗД е след другите погасителни способности – прихващане, подновяване, опрощаване. Това място на давността в закона може да наведе на подобен извод. Наистина, ако не съществува определено субективно право, то не може да бъде погасено; ако едно право е погасено например поради опрощаване, то същото не може да бъде погасено и по давност по-късно. Теоретично погледнато, разсъждението е логично и направеният извод изглежда правилен.

Възможно е да бъде предявено за защита пред съд едно несъществуващо поради опрощаване, прихващане или изпълнение (включително чрез *datio in solutum*) право. В случая материално субективно право липсва поради това, че то е прекратено (погасено) по някой от предвидените в закона способности. Длъжникът обаче – поради неформалния характер на изпълнението, прихващането и опрощаването – може да е в пълна невъзможност да ги докаже. Той може да няма във властта си и документа, за който говори **чл. 109 ЗЗД**. Може да не е поискал разписка за изпълнението си по **чл. 77 ЗЗД**. Накрая, може да е загубил или да е унищожил поради изтеклото време тези документи. Прекратеното (погасено) вземане може да бъде с такъв характер или размер, че свидетелски показания за изпълнението му да са недопустими – **чл. 164, ал. 1, т. 3, 4 и 5 ГПК**.

Видно е, че има случаи, при които длъжникът ще бъде в пълна невъзможност да докаже прекратяването (погасяването) на своето задължение или поне би бил силно затруднен в тези си усилия. В този случай той може, ако са налице обстоятелствата на изтекла в негова полза погасителна давност, да се позове на нея, макар правото (задължението му) реално да е погасено по друг начин. В този смисъл институтът на погасителната давност и нейното валидиране чрез възражение в процеса винаги представлява една алтернатива за защита на длъжника, ако той не може да докаже, че задължението му е прекратено (погасено) по друг начин. Резултатът – получената защита чрез отхвърляне на иска – би бил същият, ако длъжникът успееше да докаже погасяване на задължението си чрез изпълнение или по друг начин.

Теоретичното разсъждение, че погасителна давност принципно няма там, където правото е вече погасено по друг законов начин, е вярно донякъде, но тъй като давността се валидира с възражение на ответника в процес (в който се борави с доказателства), може да се каже, че давността предполага не наличие на едно материално субективно право, което не е погасено по друг начин, а претенция на определено лице, което се легитимира като носител на такова право, че правото съществува към момента на предявяване на иска и че то е нарушено, т.е. нуждае се от съдебна защита. Само когато към длъжника е насочена претенция за принудително осъщест-

вяване на едно субективно право, той може валидно да възрази, за да изиска от съда да приложи последиците на настъпилата в негова полза погасителна давност¹⁸.

Аргумент в посока на горните разсъждения може да се извлече и от нормите, уреждащи началото на давностния срок – **чл. 114 ЗЗД**. Началото на давността се свързва с изискуемостта на вземането. Тогава възниква правото на иск в материален смисъл¹⁹. Нарушените права преминават в състояние на притезание. Действието на давността засяга именно притезанието – настъпва качествена промяна в субективното право, лишено от притезание, то се превръща в естествено право²⁰. На такова предявено за защита пред съда право ще бъде отказана съдебна защита²¹, независимо от това дали то действително съществува, или не. Давността не засяга самото съществуване на материалното субективно право. Тя не го прекратява (погасява), а препятства единствено неговата съдебна защита. Самото право остава да съществува като естествено право и то може да бъде изпълнено без право на изпълнителя длъжник на кондикция за реституция на изпълненото в неговия патримониум²².

¹⁸ Категоричността на текста на чл. 110 ЗЗД навежда на идеята, че давността със самото си настъпване поставя субективното право на кредитора в едно „особено“ състояние – то все още не е лишено от възможността да получи принудително осъществяване, но ако длъжникът възрази, притезанието ще бъде парализирано към онзи минал момент, в който погасителната давност е изтекла, независимо от това, че възражението е направено в един по-късен момент (в процеса с предмет спорното вземане). Това означава, че давността въздейства директно върху съдържанието на претендираното субективно право, и то към един минал момент по отношение на момента на заявяване на възражението, а възражението е процесуалният способ това въздействие да бъде зачетено и неговите погасителни последици да бъдат обявени за правно валидни. Член 118 и чл. 120 ЗЗД, тълкувани заедно с чл. 110 ЗЗД, дават основание за подобен извод. Погасителната давност е институт на материалното право, а възражението за изтекла давност е от процесуално естество, поради което е невъзможно то да бъде част от института на давността по ЗЗД.

¹⁹ Така **Павлова, М.** Цит. съч., 270–271.

²⁰ Пак там, с. 257. **Велинов, Л.** Погасителната давност по българското частно право. С.: Феня, 2007, с. 155, мисля, погрешно тълкува, че проф. М. Павлова приема, че погасителната давност погасява самото субективно право. Напротив, тя приема, че давността въздейства върху субективното право, но не го прекратява, а го превръща в естествено право, като го лишава само от притезанието. В нашата правна доктрина схващането, че погасителната давност оставя в тежест на длъжника едно естествено задължение (на което вероятно съответства едно естествено право – б. а.), е застъпено и от **Апостолов, Ив.** Облигационно право. Част първа. Общо учение за облигацията. С.: БАН, 1990, 503–504.

²¹ Естествено, ако е налице възражение.

²² Ако длъжникът изпълни задължението си след изтичането на давността, той няма право да иска обратно платеното, макар и в момента на плащането да не е знаел, че давността е изтекла – чл. 118 ЗЗД.

За прилагане на института на давността след възражението на длъжника съдът ще изследва дали ли е изтекла погасителна давност, или не, но няма да установява наличие на действително валидно и непогасено по друг начин материално субективно право в патримониума на кредитора, тъй като тя не засяга самото съществуване на правото. Приема се, че ако заявеното право съществува, то е погасено по давност. Резултатът от съдебното решение е еднакъв, независимо от това дали искът ще бъде отхвърлен като неоснователен поради липса на такова право у кредитора, или ще бъде отхвърлен поради погасяване на претендираното право по давност.

5. Опитвайки се да обедини – и да примири, доколкото това е възможно – различните доктрини за същността на погасителната давност, **Л. Велинов**²³ предлага на нея да се гледа от три страни:

1. като правна институция;
2. като юридически факт;
3. като субективно право.

При определянето на давността като правна институция Л. Велинов се присъединява към становището на проф. Л. Диков, че давността е способ за отнемане от кредитора на възможността да иска принудително осъществяване на правото си.

Давността според него е и сложен юридически факт от категорията на юридическите събития, които се оформя във времето. Позоваването на давността не е част от фактическия състав на давността. То представлява упражняване на едно субективно право, за да се парира от длъжника осигурената от закона защита на нарушеното право.

Л. Велинов схваща давността от гледна точка на длъжника, подобно на проф. В. Таджер – като преобразуващо субективно право на длъжника с едностранно изявление да погаси правото на иск поради неупражняването му. Като правна институция той споделя изцяло виждането на проф. Л. Диков, че тя е способ за отнемане от кредитора на възможността да иска принудително осъществяване на правото си.

Като юридически факт Л. Велинов разглежда давността като единство от три компонента:

- ✓ наличие на субективно право²⁴;
- ✓ период от време;

²³ **Велинов, Л.** Погасителната давност по българското частно право. С.: Феня, 2007.

²⁴ Както беше посочено по-горе, давността не предполага винаги наличие на едно материално субективно право, което не е погасено по друг начин, а претенция на определено лице, което се легитимира като носител на такова право, че правото съществува към момента на предявяване на иска и че то е нарушено, т.е. нуждае се от съдебна защита.

✓ неупражняване на субективното право от носителя му в определения срок²⁵.

Категорично изключва позоваването на давността от фактическия ѝ състав.

От гледна точка на длъжника, подобно на проф. В. Таджер, приема давността като субективно право. Според Л. Велинов тя е вторично право, което възниква само при наличието на едно друго субективно право. Ако не съществува това първично право, то и давността, схващана като право, е излишна – тя няма на какво да се противопостави, съответно да погаси²⁶.

Погасителната давност според автора е едно процесуално право. Тя може да се упражни само в процес, като съдът ще приложи института само при наличие на възражение и при основателността му ще отхвърли иска като неоснователен. След това субективното право остава като естествено право, чието изпълнение зависи само от волята на задълженото лице да го изпълни или не²⁷.

Давността според Л. Велинов засяга само осъдителните и конститутивните искове. Не се погасява по давност защитата, постигана чрез установителни искове.

Макар и да има известни предимства, предложеният начин за разглеждане на давността от нейните три страни не изяснява същността ѝ, а или аргументира допълнително всяка от тезите, изложени по-рано в правната доктрина, или навежда контрааргументи за някои схващания, като ги отхвърля като неприемливи.

§ 4. Общото в схващанията

След направения кратък анализ на схващанията за същността на погасителната давност може да се направят следните изводи:

1. Давността обикновено се приема като един особен период от време, уреден в закона, който може да бъде спиран и прекъсван²⁸.

²⁵ Л. Велинов изтъква особеното квалифицирано поведение на кредитора, подобно на проф. Л. Василев, като смята, че бездействието се изразява в нетърсене на предвидената от закона защита на нарушеното право.

²⁶ Давността въздейства само върху притезанието, а не върху цялото съдържание на материалното субективно право.

²⁷ Според автора промяната в съдържанието на материалното субективно право настъпва, след като правото на погасителна давност се упражни с възражение по съответния ред. Както вече беше казано, това виждане не може да бъде подкрепено. Давността не е субективно право, а юридически факт, който въздейства върху съдържанието на претендираното субективно право към един минал момент. Възражението не е нищо друго освен процесуалния способ това въздействие да бъде зачетено и неговите погасителни последици да бъдат обявени за правно валидни.

²⁸ В Тълкувателно постановление № 1 от 27.02.2015 г. на Общото събрание на съдиите от Наказателната колегия на Върховния касационен съд и Общото събрание на

а) Сроковете на давността могат да бъдат различни. Те са уредени в закона. В закона е регламентирано и началото на давностния срок. Съглашенията за скъсяване или удължаване на давностния срок са недействителни.

б) Основанията за спиране и прекъсване на давностните срокове са изрично уредени в закона.

2. Давността предполага бездействие на носителя на субективното право през определения в закона давностен срок. Бездействието се изразява в нетърсене на предвидената от закона защита на нарушеното право²⁹.

3. Давността не прекратява нито самото материално субективно право, нито процесуалното право на иск и принудително осъществяване. Тя въздейства върху съдържанието на субективното право в една насока – лишава го от притезанието, превръща го в естествено право³⁰.

4. Изтеклата погасителна давност поражда право на задълженото лице да се позове на нея.

5. За да се приложи погасителната давност, е нужно възражение от страна на длъжника. Давността не се прилага служебно. Позоваването на давността с възражение не е част от фактическия ѝ състав.

§ 5. Изводите

Погасителната давност предполага изтекъл – въпреки спирането и прекъсването – период от време, определен в закона, през който легитимиращият се като носител на едно материално субективно право да не го е предявил пред съд за защитата му.

Давността не предполага наличието на действително съществуващо и валидно материално субективно право в патримониума на определено лице, а претенция на

Втора колегия на Върховния административен съд се приема, че „...давността е период от време, определен в закон, с изтичането на който титулярят на едно право губи предоставената му от закона възможност да го осъществи“. Изтъква се, че погасителната и придобивната давност по гражданското право са юридически факти от категорията на юридическите събития. В особените мнения на част от съдиите са направени съществени разграничения между давностните и преклузивните срокове. Направени са и изводи, че само давностните срокове подлежат на спиране и прекъсване на срока.

²⁹ От всички разгледани по-горе автори само проф. М. Павлова категорично изключва бездействието на носителя на субективното право като елемент от същността на погасителната давност.

³⁰ Мисля, че този извод може да се приеме като общ въпреки разгледаните по-горе различия в становищата по въпроса какво все пак погасява давността.

това лице, което се легитимира като носител на субективно право, че правото съществува към момента на предявяване на иска, валидно е и е нарушено, т.е. нуждае се от съдебна защита.

За давността и погасителните ѝ последици е необходимо:

- ✓ да има претенция (иск);
- ✓ претенцията (искът) да не е предявена в определения срок;
- ✓ установеният в закона срок да е изтекъл;
- ✓ претенцията (искът) да е предявена след срока;
- ✓ ответникът да е направил възражение за изтекла давност;

Нито възражението за изтекла давност обаче, нито правото, което се упражнява с него, са част от фактическия състав на погасителната давност. Възражението за изтекла давност не я поражда като юридически факт. То само валидира давността пред съответния орган и го задължава да я приложи, ако тя е налице, като „сваля забраната“ пред него да се занимава служебно (без направено искане) с въпроса дали едно претендирано субективно право е погасено по давност, или не е. Погасителната давност не е субективно право.

Давността въздейства *ipso facto* върху съдържанието на претендираното субективно право към един минал момент, а възражението е процесуалният способ това въздействие на юридическия факт на погасителната давност да бъде зачетено и неговите погасителни последици да бъдат обявени за правно валидни. Засегнатите от погасителна давност субективни права се превръщат в естествени такива.

В заключение може да се каже³¹, че погасителната давност е изтекъл – въпреки спирането и прекъсването – период от време, определен в закона, през който легитимиращият се като носител на едно съществуващо и валидно материално субективно право не го е предявил пред съд за защитата му, вследствие на което настъпва качествена промяна в субективното право – лишено от притежание, то се превръща в естествено право³², на което – ако е направено възражение от страна на длъжника – ще бъде отказана съдебна защита и принудително осъществяване.

³¹ Ако е вярно, че всяка дефиниция почива на друга дефиниция, дори само поради факта, че оборва предходната, то би следвало, че ако първата дефиниция е погрешна – а това в редица случаи е правило, – то са погрешни и всички следващи в съответната теоретична каузалност.

³² Последиците на давността като юридически факт са в едно „латентно състояние“, докато те не бъдат проявени за правото чрез възражението на ответника. То не поражда последиците на давността, а премахва забраната пред съда да се занимава служебно с въпроса на давността и погасителните ѝ последици.